

УДК 023+37:316.752

Ночвінова О.В.,
ІТЗО
зав.сектором
електронного обліку підручників
відділення організації видання
навчальної літератури
Матвійчук О.Є.,
ІППО КУ імені Бориса Грінченка,
кафедра методики суспільно-гуманітарної
освіти та виховання
канд.пед.наук, доцент

Шкільна бібліотека – осередок виховання в учнів загальнолюдських цінностей

З давніх-давен книга, а згодом і бібліотека виконували просвітницьку місію. Найактуальнішим на протязі багатьох століть залишався вислів Д.Дідро в ім'я книги й освіти: люди перестають мислити, коли перестають читати. В минулому столітті ключовими стають слова В.Сухомлинського: «Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе» [5].

Багато педагогів, філософів, істориків, культурологів (Іван Огієнко, М. Рубакін, Д. Балика, Б. Грінченко, К Ушинський, Х. Алчевська, В. Сухомлинський, Д. Ліхачьов, І. Бех) відзначали і сьогодні підтримують ідеї, що почесна місія книги і бібліотеки – бути дзеркалом й джерелом духовної культури; складом потенціальної духовної енергії людства, тим центром в якому проходить перетворення цієї енергії в живу силу. Бібліотека – це сукупність праці кращого розуму людства, скарбниця знань, думки, почуття, надій і прагнень [4]. Бібліотека як центр виховання громадянськості і залучення до культури, допомагає особистості взаємодіяти із суспільством.

Сучасні дослідники підтримують загально визначену думку, що ще багато років в майбутньому фундаментальними засадами розвитку суспільства залишаться освіта і духовна культура суспільства (В.Кремень, В.Шейко, Ю.Богущий, Т.Дем'янюк). Відповідно до даного визначення і бібліотека, яка розглядається сьогодні як культурно-освітня і науково-інформаційна установа,

що збирає і зберігає друковані та рукописні матеріали, організовує громадське користування літературою, проводить довідково-бібліографічну роботу, займатиме пріоритетне місце у поширенні загальнолюдських цінностей [2].

Мета статті – розглянути сучасну місію шкільних бібліотек, спрямовану на виховання в учнів загальнолюдських цінностей, виокремити основні форми та методи роботи, спрямовані на реалізацію даного завдання.

Шкільних книгозбірень в Україні найбільше по чисельності серед усіх типів і видів бібліотек. Вони знаходяться найближче по розташуванню до учнів та вчителів, оскільки є обов'язковими структурними підрозділами навчальних закладів, здійснюють бібліотечно-інформаційне, культурно-просвітницьке забезпечення навчально-виховного процесу як в урочний, так і в позаурочний час [1]. Свою діяльність кожна шкільна бібліотека організовує спільно з педагогічним колективом, відповідно до планів роботи і регламентуючої документації, що затверджується директором закладу.

Концепція всієї виховної системи загальноосвітнього навчального закладу – навчити дитину жити в гармонії з собою і тими, хто поряд, жити радісно, виховувати бережливе ставлення до людини і людського життя як найвищої цінності. Саме в останнє десятиліття пріоритетними завданнями загальноосвітніх навчальних закладів є навчання і виховання учнів з позицій аксіології – науки про цінності, учення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини; тобто орієнтації усіх форм та методів роботи навчальних закладів на цінності, що сприяють задоволенню потреб учнів та відповідають особистим запитам і нормам у певній історичній та життєвій ситуації [3].

Плануючи свою діяльність кожен шкільний бібліотекар має орієнтуватись на стратегію сучасного виховання, основні орієнтири учнів 1–11 класів, підпорядковуючи свою роботу реальним запитам та потребам користувачів, враховуючи вікові та психофізіологічні особливості школярів. Найбільшим помічником бібліотекаря при формуванні особистості кожного

учня залишаються книги, матеріали з періодичних видань, інтернет-ресурси. Безпосередньо спілкуючись із шкільними бібліотекарями на курсах підвищення кваліфікації, конференціях, семінарах, нарадах, вивчаючи їх досвід, презентований на шпальтах фахових видань, зокрема в журналі «Шкільна бібліотека», ми прийшли до висновку, що в арсеналі бібліотечних працівників загальноосвітніх навчальних закладів України велика кількість індивідуальних та масових форм роботи, спрямованих на популяризацію книги та літератури. Серед цих форм найбільше користуються популярністю методи впливу на свідомість школярів, зокрема: бесіди, розповіді, дискусії, презентації книги, диспути, бібліотечні уроки. В основі їх лежить слово, яке потрібно підібрати таким чином, щоб вплинути на свідомість учнів, «достукатись» до їхнього серця.

Процес виховання – система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно гармонійно розвиненої особистості. Одна із особливостей виховної системи її ступеневий характер, поетапність.

Ціннісне ставлення до себе, сім'ї, держави, родини, людей, праці, культури і мистецтва, природи формується в учнів початкової школи завдяки, в тому числі, і бібліотечним заходам, з використанням інтерактивних методик, ігор, інсценізацій художніх творів, проведенню конкурсів, вікторин, присвячених літературним героям, оглядам літератури, консультаціям, інформаційним годинам, літературним вечорам, зустрічам з поетами, письменниками. Всі ці форми сприяють отриманню навичок виразного читання, засвоєнню норм загальнолюдської моралі, формують загальні уявлення про навколишній світ, виховують культуру читання, любов до книги.

Досить добре в шкільних книгозбірнях зарекомендували себе наступні форми роботи з учнями середньої школи: диспути, дискусії, читацькі конференції, тижні книги, засідання клубів, гуртків за інтересами, співпраця з книголюбам, видавцями, літературні аукціони, бенефіси читача, спільне виготовлення бібліотечних плакатів, вечори запитань і відповідей, вечори-зустрічі, вечори-діалоги, вечори-книги, літературні вечори, вечори пам'ятних

дат, літературні карнавали, літературні конкурси, вікторини книжкових ерудитів, книжкові виставки, круглі столи, літературні вітальні, літературні ігри, літературно-музичні композиції, літературно-музичні салони, літературні читання, літературні хіт-паради, обговорення книг, читацькі олімпіади, поетичні колажі, прем'єри книги, турніри, усні журнали, години поезії, читацькі конференції, екскурсії до бібліотеки [6]. Шкільна бібліотека сприяє навчальному і виховному процесу старшокласників підбірками літератури з певної теми, підготовкою рекомендаційних списків літератури, веббібліографії для допомоги до успішного складання зовнішнього незалежного тестування, організовуючи і проводячи зустрічі із представниками різних професій. Цікавими формами роботи бібліотеки для цієї категорії читачів є проведення флешмобів, бібліотечних квестів, презентацій, тренінгів, аукціони технічних ідей, проведення «живої бібліотеки» – зустрічей із представниками інших культур на національностей, виставкова діяльність бібліотеки. Окремим напрямом роботи шкільних бібліотек для всіх користувачів є проведення спільних з вчителями-предметниками інтегрованих уроків, мета яких: сприяння інтелектуальному розвитку учнів, їх пізнавальної сфери, розвиток логіки, уяви, пам'яті, творчого мислення. Важливим завданням проведення таких уроків є виховання в учнів загальнолюдських духовних та моральних цінностей та норм, як от: доброти, чесноти, вдячності, здатності до співчуття, толерантності, відповідальності, почуття справедливості; громадянської самосвідомості, патріотизму; вміння дружити, виявляти любов та піклування про ближнього. Такі уроки формують в учнів навички культурної поведінки та етичних правил поведіння в суспільстві, екологічної свідомості, шанобливого ставлення до природи, любові до рідного краю, розвиток пізнавальної сфери щодо об'єктів живої та неживої природи, вміння дбайливо поводитися з сусідами по планеті; формують природо-охоронне мислення, розвиток естетичних почуттів та емоційної сфери учнів; формують уявлення про безпечні та небезпечні життєві ситуації, правила безпечної поведінки, сприяють розвитку навичок здорового способу життя, занять фізкультурою та спортом; оволодінням елементарними

прийомами емоційної рівноваги, запобігають появі шкідливих звичок, розвивають естетичне, музичне сприйняття та творчу діяльність. Окремим напрямом роботи кожної шкільної бібліотеки є інформаційна допомога обдарованим учням – членам Малої академії наук, які пишуть наукові роботи. Бібліотекарі підбирають для них необхідну літературу, організують книжкові виставки, проводять бібліографічні огляди літератури, допомагають готувати сценарії заходів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт. Такі учні полюбляють приймати участь в КВК, турнірах, літературних конкурсах, вікторинах, читацьких олімпіадах, інтелектуальних аукціонах, інтелектуальних марафонах, творчих тренінгах, дебатах, дискусіях, організаційно-діяльнісних іграх. Значущою є допомога бібліотекарів обдарованим учням у виборі власних освітніх маршрутів, орієнтація їх на проектну діяльність, засвоєння ними різних видів роботи з текстами. При шкільних книгозбірнях України працюють літературні клуби, об'єднання, гуртки за інтересами у яких учні вчать писати свої поетичні, прозові твори, зустрічаються з відомими письменниками, поетами, діячами культури, освіти рідного краю. Розвивати таланти учнів допомагає і тісна співпраця шкільних бібліотек з районними (міськими) дитячими та юнацькими бібліотеками, учні шкіл беруть участь у різноманітних конкурсах, акціях, заходах, які проводять ці бібліотеки. Приділяють свій час шкільні бібліотекарі і впровадженню в навчально-виховний процес етнопедагогіки, краєзнавчій роботі як найважливішому компоненту національного виховання учнів. Методами цієї діяльності є оформлення тематичних виставок, полицок на тему: «Традиції та обряди українського народу», «Люби і знай свій рідний край», проведення виховних годин спілкування, які виховують любов до рідного краю, пропагують літературу сучасних письменників які проживають на певній території, проведення інформаційно-бібліографічних оглядів, бесід, годин інформації. Реалізації виховної мети сучасної школи сприяють, проведені в школі і бібліотеці, зокрема, різноманітні конкурси, акції: «Подаруй книгу бібліотеці», «Найкращий читач України», «Кращий відгук на прочитану книгу», які

формують шанобливе ставлення до книги, актуалізують процес читання. Місія шкільної бібліотеки сьогодні бути не тільки інформаційним осередком школи, але в першу чергу соціокультурним центром школи, мікрорайону, села, міста. Важлива увага надається факторам організації середовища приміщень бібліотеки: кольору, освітленню, озелененню, декоративному оформленню, бібліотечним меблям, фірмовому стилю бібліотеки. Мріями більшості учнів і бібліотекарів залишається бачення приміщення бібліотеки як великої, світлої, красивої, комфортної, сучасно оснащеної будівлі. Наявність комп'ютерної техніки, телевізора, відео-аудіо техніки, Інтернету, можливість запису інформації на різних носіях, використання сучасних мультимедійних технологій, поступово стають потужними помічниками шкільного бібліотекаря, оскільки покращують емоційне, візуальне сприйняття проведених бібліотечних заходів. У подальших дослідженнях передбачається розкрити можливості інформаційно-комунікативних технологій, які варто використовувати бібліотечним фахівцям для стимулювання інтересу до читання.

Таким чином, шкільна бібліотека розвиває творчі здібності, пізнавальні інтереси й сприяє успішному засвоєнню учнями навчальних програм, підвищенню педагогічної і методичної майстерності вчителів через різноманітність методів та форм обслуговування. Практика показує, що до сучасної дитини дуже не просто підібрати відповідний «ключик» з метою залучення її до активного, творчого читання, здивувати її самим процесом спілкування з книгою, зробити читання необхідною, щоденною душевною потребою. Сучасний бібліотекар в школі це особистість, яку поважають і цінують як вчителі, так і учні, оскільки дуже часто саме із бібліотекарем можна поділитися своїми хвилюваннями і тривогами, не боятися що це спілкування вплине на оцінку. Манеру спілкування з учнями бібліотекарі досить часто вибирають інтуїтивно, виходячи з власного життєвого досвіду, і в багатьох випадках це дає позитивний результат. Бібліотечний працівник в школі поєднує в собі функції бібліотекаря, інформаційного навігатора, педагога, психолога, допомагає зорієнтуватись в певній життєвій ситуації, зрозуміти та відчути

внутрішній душевний стан школярів. Немов із чарівної скарбнички бібліотекар щодня дістає коштовності людських знань і досвіду – дорогоцінне каміння та самоцвіти безмежних проявів буття даруючи їх всім хто приходить до бібліотеки. Але оскільки постійно змінюються вимоги до навчально-виховного процесу, впроваджуються інформаційно-комп'ютерні технології то і бібліотекаряю приходить вчитись, змінюватись та розвиватись.

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія освіти / Академія пед.наук України. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С.596.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» // Голос України. – 2009. – 17 червня. – С.5.
3. Ильин В.В. Аскиология / В.В.Ильин. – М.: изд-во МГУ, 2005. – 216 с.
4. Рубакин Н.А. Книжное оскудение / Н.А. Рубакин // Русское богатство. – 1893. – №11. – С.149-150.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад.шк., 1976.
6. Шкільна бібліотека як інформаційний соціокультурний центр: Навчально-методичний посібник / Укладач О.Є. Матвійчук // Шкільна бібліотека. – 2008. – № 9. – 155 с.

Анотація

Шкільна бібліотека – осередок виховання в учнів загальнолюдських цінностей

У статті розглянуто місію шкільних бібліотек України в контексті ціннісно-орієнтаційних ставлень до особистості кожного учня. Проаналізовано сучасні форми та методи роботи бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів, спрямовані на виховання школярів.

Ключові слова: шкільна бібліотека, форми та методи роботи, ціннісні орієнтації школярів.

Аннотация

Школьная библиотека – центр воспитания в учеников общечеловеческих ценностей

В статье рассмотрено миссию школьных библиотек Украины в контексте ценностно-ориентировочного отношения к личности каждого учащегося. Проанализированы формы и методы работы библиотек общеобразовательных учебных заведений, сориентированные на аксиологическое воспитание учеников.

Ключевые слова: школьная библиотека, формы и методы работы, ценностные ориентации учащихся.

Annotation

School library - the focus of education for pupils human values

The article deals with the mission of school libraries in the context of Ukraine tsennosno-just indicative relationship to identity of each student. The forms and methods of libraries of secondary schools, grass-axiological education students.

Keywords: school library, forms and methods of work, tsennosnye orientation of students